

1912 Tarihli Talimatnameye Göre Osmanlı Devleti'nde Hudut Bölükleri ve Müfrezeleri

Border Companies and Detachments in the Ottoman Empire According to the Instruction Dated 1912

Hüseyin KALEMLİ

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu
Dekanlığı, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye.

National Defence University, Military Academy
Deanery, Department of History, Ankara, Türkiye.

huseyinkalemligmail.com

Geliş Tarihi/Received 08.07.2024
Revizyon/Revision 05.08.2024
Kabul Tarihi/Accepted 08.09.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.09.2024

Atıf
Kalemlî, H. (2024). 1912 Tarihli Talimatnameye Göre Osmanlı Devleti'nde Hudut Bölükleri ve Müfrezeleri. *Turcology Research*, 81, 538-551.

Cite this article
Kalemlî, H. (2024). Border Companies and Detachments in the Ottoman Empire According to the Instruction Dated 1912. *Turcology Research*, 81, 538-551.

Öz

Tarihin ilk dönemlerinde bulunmayan hudut ya da sınır kavramı toplu yaşama geçiş, koruma ve kontrol altına alma düşüncesinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Yerleşik düzene geçişle beraber özel mülkiyetin korunması ve kontrol altına alınması düşüncesinden hareketle başlangıç seviyesinde devletler kurulmuştur. Devletler koruyup kontrol altında tutacakları toprakları belirlemek düşüncesi ile sınırlar tasarlamış ve inşa etmişlerdir. İlk dönemlerde devletler için bu sınırlar girişi engelleyen fiziksel bariyerlerden ibaret kalsa da belirli bir geçiş aşamasından sonra modern ulus devletlerin ortaya çıkışı ve teknolojik alandaki gelişmelerle birlikte sınır algısı da değişmeye başlamıştır. Modern ulus devletler ve teknolojik alandaki gelişmelerle birlikte sınırlar, belirsiz ve esnek yapılar olmaktan çıkıp, belirgin bir şekilde devletleri birbirinden ayırıştıran, kısıtlayan, katı ve askeri bir görünüme geçiş yapmıştır. Bu değişim ve dönüşüm aynı şekilde Osmanlı Devleti'nde de yaşanmıştır. Osmanlı Devleti klasik dönemden itibaren sınırlara önem verdiği gibi buraların korunması için çeşitli teşkilatlar meydana getirmiştir. Akıncı Ocağı, Serhad Kulu gibi teşkilatlar bu yapılanmanın en önemli unsurları olarak görev yapmışlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısında hudut komiserlikleri ortaya çıkmış, 1894 yılında bunlarla ilgili bir talimatname hazırlanmış ve 20. yüzyılın başında 1912 yılında bir nizamname düzenlenmiştir. 20. yüzyılın başında bir taraftan Osmanlı Devleti'nin sınırları daralıp diğer taraftan da ulus devlet formuna doğru bir değişim yaşanırken devlet sınırlarını korumak için yeni önlemler alma ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle 1912 yılında hudut bölükleri ve müfrezelerinin görevlerinin kapsamını belirlemek için "Hudud Müfrezelerine Ait Talimat" başlıklı bir talimatname hazırlanmıştır. Hudut bölükleri ve müfrezeleri sınırlarda emniyet ve asayiş bu talimatnameye göre sağlamaya çalışmışlardır. Bu çalışmada 1912 yılında kabul edilen talimatname çerçevesinde hudut bölükleri ve müfrezelerinin görev ve vazifeleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, hudut bölükleri, hudut müfrezeleri, güvenlik, asayiş, istihbarat.

Abstract

The concept of border or frontier, which did not exist in the early periods of history, emerged with the transition to communal life and the development of the idea of protection and control. Upon the transition to the settled life, states were established at the preliminary level with the idea of protecting and controlling private property. States have designed and built borders with the idea of determining the territories they will protect and keep under control. In the early periods, these borders were merely physical barriers that prevented crossing, but after a certain transition phase, with the emergence of modern nation-states and technological developments, the perception of borders began to change. Modern nation-states and technological developments have transformed borders from being indefinite and flexible structures to a rigid and militarised form that clearly separates and restricts states from each other. This change and transformation were also experienced in the Ottoman Empire in the same way. The Ottoman Empire placed great importance on borders since the classical period and created various organizations for the protection of these borders. The organizations such as Akıncı Ocağı and Serhad Kulu served as the most important elements of this structure. Border commissioners emerged in the second half of the 19th century, an instruction regarding them was prepared in 1894, and a regulation was drawn up in 1912 at the beginning of the 20th century. At the beginning of the 20th century, as the borders of the Ottoman Empire were shrinking on the one hand and a change towards the nation-state form was taking place on the other, the state felt the need to take new measures to protect its borders. Therefore, in 1912, a regulation titled "Instruction for Border Detachments" was prepared to determine the scope of the duties of the border companies and detachments. Border companies and detachments tried to ensure security and public order at the borders according to this instruction. In this study, the duties and tasks of the border companies and detachments are discussed within the framework of the instruction adopted in 1912.

Keywords: Ottoman Empire, border companies, border detachments, security, public order, intelligence.

Giriş

Hudut, iki komşu devleti birbirinden ayıran sınırdır (Türkçe Sözlük, 2005: 903, 1755). Sınırın genel kabul gören klasik tanımlamalarının yanı sıra, sınırlara koruma, caydırıcılık, ticaret, ötekileştirme, meşrulaştırma, sembolleştirme, giriş çıkış kapısı gibi farklı anlamlar da yüklenebilmektedir. Sınırların içerisinde belirli bir bölge, insanlar, semboller, taraflar ile uluslararası hukuk kuralları ve bunların üzerinde yer alan devletler bulunmaktadır. Söz konusu bu durumda bütün unsurları ile birlikte devletlerin güvenliği en başta sınırlara ve bu sınırların güvenliğine dayandırılmaktadır (İstanbullu ve Emiroğlu, 2022: 227). Bu yüzden devletler için hudut güvenliği en önemli konulardan biridir. Eğer sınırlarda güvenlik sağlanabilmiş ise içerde de emniyet ve asayiş sağlamaya daha kolay olacaktır.

Sınırlar, devletler açısından yetkinin ya da egemenliğin alansal hattını, bunun ait olduğu güç sistemlerini ve vatandaşları üzerindeki kontrolün ulaşabildiği en uç noktayı ortaya koymaları sebebi ile her zaman iç ve dış siyasi coğrafyada önemini koruyan ana konular olarak kabul görmektedir. Devletler için hem gücün hem de kırılmalıkların başlangıç ve bitiş noktalarını belirten sınırlar, sadece değişmeyen ve siyasi alanın özelliklerini ifade eden statik unsurlar değildir. Dolayısıyla sınırlara içinde yaşayan insanların yaşamlarını etkileyen ve böylece yeni gerçeklikler yaratan kendi iç dinamiklerine sahip kenar organlardır demek yerinde olur (Deniz, 2020: 238).

Sınırlar, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan olgular olmadıkları gibi insanların toplu bir biçimde yaşamadıkları, bazı temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine rağmen, üretimin ve biriktirmenin mümkün olmadığı çağlarda sınırların varlığından bahsetmek de söz konusu değildir. Toplu yaşama geçiş, üretimin ve devamında biriktirmenin ortaya çıkması, insanların kendilerini korumalarının yanı sıra, bazı alanları korumalarını ve kontrolleri altına almalarını gerektirdi. Biriktirme, koruma ve kontrol altına alma güdüsünün ortaya çıkışı, diğer pek çok olgu gibi sınır düşüncesinin de temelini meydana getirdi (Dönmez, 2010: 6).

İlkel toplulukların yabancı yaşam biçiminden barbarlığa geçişleriyle birlikte tarım ve hayvancılıkta kendilerini geliştirmeye ve küçük köyler oluşturmaya başlamaları bugünkü anlaşıldığı şekilde olmasa bile sınır kavramının ilk emarelerini ortaya çıkardı (Dönmez, 2010: 23). Yerleşiklerin bahçelerde küçük ölçekli tarım yapmakla birlikte ahşap evlerde, kazıklarla çevrili köylerde yaşadıkları ikelliğin bu orta aşamasından (Engels, 2018: 6) modern dönemlere gelinceye kadar sınır algısı önemli bir değişim geçirdi. Yerleşik düzene geçişle birlikte özel mülkiyetin korunması düşüncesinden hareketle başlangıç seviyesinde devletler ortaya çıkmaya başladı. Korumanın aracı olan devletler, koruyacakları ve vergi toplayacakları toprakları belirlemek maksadı ile sınırlar tasarladılar ve hatta inşa ettiler.

Tarım toplumlarında bir devlet için en uygun dış sınırlar, girişi engelleyen fiziksel bariyerlerden meydana geldi. Sıradağlar, nehirler, bataklıklar, çöller aşılması zor oldukları ve çok iyi savunma sağladıkları için tarım toplumlarının kurdukları devletlerin sınırlarının doğal uçları oldu. Bununla birlikte bu çağlarda tasarlanıp inşa edilen sınırlar, ölçme ve harita çizim teknikleri sınırlı olduğundan şimdiki şekilde kesin ve net bir biçimde tespit edilemedi (Dönmez, 2010: 29-43). Bugün ise sınırlar ulus devletlerin uluslararası platformda egemenlik alanlarını tespit eden, savaşlar veya antlaşmalarla belirlenen bir mahiyet kazanmıştır. Bu sebeple uluslararası arenada veya ulus devletlerin kendilerinde ortaya çıkan yeni koşullar ve değişen politikalar, sınırların farklı şekillerde değişmelerine ve işlem görmelerine yol açmıştır (Deniz, 2020: 237).

İlk çağlarda sınır kavramı, insanların ilk defa teşkilatlı bir biçimde yaşamaya başladıkları zamanlarda ortaya çıkmıştır. O zamanlarda sınırlar, sadece ekonomik değer taşıyan, günlük ihtiyaçların sağlandığı alanları çevirmiştir. İlk büyük devletlerin kuruldukları dönemlerde, ekonomik değerlere bir de savunma bakımından sınırların önem derecesi katılmıştır. Doğal engellerin olmadığı yerlerde sınırları belli belirsiz oldukça geniş şeritler meydana getirmiştir. Dünya nüfusu artıp, bireylerin, cemiyetlerin ihtiyaçları çoğalıp devletlerin sayıları fazlalaşınca, sınırlar daha belirgin bir hâl almaya başlamıştır.

Buna rağmen 20. yüzyılın başına kadar sınırlar toprak üzerinde bulunmuş ve hemen hemen bir çizgi şeklinde uzanmıştır. Birçok yerde sınırı andıran herhangi bir işaret bulunmamıştır. Nadir yerlerde nöbetçi kulelerine, gümrük teşkilatına ait binalara tesadüf edilmiştir. Sınırlar pek çok yerde dikkatle ve hassasiyetle tespit edilip daha belirgin bir hâl alma sürecine girdikten sonra buralardaki küçük değişiklikler dahi devletler arasında büyük sorunlar yaratmaya başlamıştır (Korkut, 1970: 5-6; Gümüştü, 2010: 81). Bu da 20. yüzyıla kadar hâlen daha sınır tespiti noktasındaki uygulamaların tam olarak şekillenmediğini ya da belirsizliklerin sürdüğünü ortaya koymuştur.

20. yüzyıla kadar sınırlarda genellikle seyrek nöbetçi kuleleri, giriş ve çıkış kapılarında gümrük binaları bulunurken bu tarihten sonra devletler artık bu ayırıcı çizgiler üzerinde ulusal savunma, güvenlik, kaçakçılık, gelişmiş göçleri engelleme ve sağlıkla ilgili nedenlerle çok sıkı önlemler almıştır. Eskiden toprak üzerinde belli belirsiz işaretlerle oluşan sınır çizgileri ya da boş bırakılan sınır bölgeleri yerlerini artık çok daha belirgin ve oynatılması güç kesin çizgilere bırakmıştır (Günel, 2002: 71; Gümüştü, 2010: 81). 20. yüzyıl modern ulus devlet formunun da geliştiği bir dönemdi ve bundan ötürü ulus devletlerin oluşumu ile birlikte sınırlar, belirsiz ve esnek yapılar olmaktan çıkmış, belirgin şekilde devletleri birbirinden ayırıcı, kısıtlayan, katı ve askeri bir

görünümüne geçiş yapmıştır (Özbey, 2019: 245).

20. yüzyılın başından itibaren sınırların daha belirgin bir biçimde belirlenmesinde modern ulus devletlerin oluşumu ile birlikte ortaya çıkan bilimsel gelişmeleri de dikkate almak gerekir. Yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda devletler arasında kesin sınırların belirlenmesi derece, dakika, saniye, enlem ve boylam gibi konum birimlerinden yararlanmaya başlanması ile mümkün olmuştur (Özbey, 2019: 241). Bu dönemden itibaren değişmeye başlayan sınır kavramı zamanla farklı fiziksel yapılar ve anlamsal içerikler kazanarak ilerlemiştir (Mürsul, 2022: 7). Bugün ise sınırlar bazen sınır taşı, tel örgü, çitler, hatta duvarlar şeklindeki çizgiye çok yakın unsurlar ile tespit edilmektedir. Ya da sınırlar taştan, ağaçtan arındırılmış veya traktör ile sürülmüş genişliği olan bir kuşak, yani bir bölgeden meydana gelmektedir. Mayınlı bir alan hâlinde dahi tutulmaktadır. (Gümüşçü, 2010: 82).

Günümüzde uluslararası alanda veya ulus devletler arasında ortaya çıkan yeni gelişmeler çerçevesinde değişen politikalar, sınırların farklı şekilde yeniden çizilmesine ve işlem görmesine yol açmaktadır (Deniz, 2020: 237). Yaşanan değişimle beraber ulus devletler sınırlarını toplum, doğal kaynaklar, stratejik veya sembolik anlamları sebebiyle koruma ihtiyacı hissetmekte, devletin egemenliğinin ve komşularıyla güvenli ilişkiler geliştirmesinin bir göstergesi kabul etmekte ve iki devlet arasındaki anlaşmazlığın sembolik alanlarından birisi olarak değerlendirmektedir (Ekmekcioğlu, 2021: 136-137). Bu durum devletlerin sınırlarına daha fazla dikkat etmeleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan bu değerlendirmelerin yanında sınırlar, insanların, sermayenin, malların ve bilginin kabul veya reddine imkân tanıyan siyasi bir yapıyı temsil etmekle birlikte, sınırları yalnızca işgale, ordulara, kaçakçılara veya da göçmenlere karşı korunması gereken bir olgu olarak ele almak da bunları mahiyet itibari ile basite indirgemek anlamına gelir. Sınırların oluşmasını etkileyen boyutlardan ilki, günümüzde nadiren karşılaştığı üzere siyasi ve askeri güçlerin nihai ulaştığı hattın veya mekânsal alanın sınır olarak belirlenmesidir. İkincisi, iki farklı siyasi veya askeri gücün birbiriyle mücadelesinin sonucuna göre şekillenen mekânsal sınırlardır (Ekmekcioğlu, 2021: 137).

20. yüzyılın sonuna kadar sınırlara genel itibariyle siyasi ve ideolojik anlamlar yüklenirken bu tarihten sonra sınırlar söz konusu olduğunda kimlik, kültür, milliyetçilik, cinsiyet, sağlık, emek, çevre, insan ticareti tartışmaları da ek olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bunun için küreselleşme düşüncesinin bu kadar güçlü olduğu günümüz dünyasında “sınırsız dünya” söylemleri etkili olurken ilginç bir biçimde sınırlar her zamankinden daha ciddi şekilde mevcudiyetlerini korumaktadır (Deniz, 2020: 237) ve korumaya yönelik çabalar da kuvvetlenmektedir. 21. yüzyılda da devletler sınırları ile ilgili daha fazla tedbirler almakta ve buraları daha etkin bir biçimde koruma gayreti göstermektedir.

Osmanlı Devleti’nde Klasik Dönemde Hudutlar ve Güvenlik

Osmanlı Devleti’nde kullanılan “uç” terimi İslami “*sugur*” kelimesi gibi, gayrimüslim topraklar üzerindeki bir sınır boyu veya sınır bölgesi anlamına gelmekteydi. Sınır ise “*hadd*” çoğulu “*hudud*” olarak isimlendiriliyordu ve belirgin olarak işaretlenip tespit olunmuş sınır tipinin tam tersini ifade ediyordu. “*Hadd*”, hem sınır, engel hem de sınır bölgesi, kenar veya kıyı gibi anlamlara da gelebiliyordu. Bu açıdan Osmanlılar, sınır terimini daha çok iç sınırları belirlemede örneğin vakıfların sınırlarını belirlemede kullanırken; hudut terimini ise daha çok dış sınırları belirlemek için kullanıyordu. Bu sınırların tespiti için “*hududnameler*” hazırlanıyordu. Devletler arası sınırları belirleyen hududnameler birer ahitnameye bağlı olarak düzenleniyordu (Keleş, 2023: 132).

Osmanlı Devleti 13. yüzyılın sonlarında kurulmuş, 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar varlığını devam ettirmiş ve oldukça uzun ömürlü bir devlet yapısına sahip olmuştu (Armağan, 2011: 139). Osmanlı Devleti’nin sınırları 15. yüzyılın sonunda batıda Bosna’dan kuzeyde Besarabya’ya kadar uzanıyordu. Ancak Anadolu’daki toprakları bu kadar genişlememişti (Ortaylı, 2004: 59). 16. yüzyılın sonuna kadar Arap ve Kuzey Afrika çöllerinin oluşturduğu doğal engeller, Kafkas sıra dağları, kuzeydeki bozkırlar ve Akdeniz, Osmanlı Devleti’nin sınır boylarının ulaştığı yerler oldu. Bu hatlarda sınırlar açısından bir netlik söz konusu değildi. Dolayısıyla bu engin alanlar belirsiz bir şekilde tanımlanmıştı ve buralarda belirgin bir hudut uygulaması olmamıştı.

Tarihsel olarak bu engin alanlar üzerinde tespit edilen sınırlar üzerinde nerenin Osmanlı Devleti’ne nerenin de karşı devlete ait olduğunu gösteren bir hudut işareti bulunmuyordu. Ancak modern çağın başlarında egemenliğin uluslararası ilişkilerde bir yönetim ilkesi olarak kabul edilmesiyle birlikte Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti’ne sınır olanlar da dahil, üzerinde meşru yasal gücü kullanabilecekleri daha kesin bir bölgesel alan oluşturma yoluna gitti. Buna bağlı olarak Osmanlı Devleti de hudut boylarına kaleler inşa etmeye başladı (Tekin, 2012: 160). Hudut kaleleri askeri nüfus bakımından kalabalık, askeri sınıfların çeşitliliği açısından da zenginlik gösterdiği için bu kalelerin muhafazasına büyük önem verdi (Kılıç, 2012: 89).

Osmanlı Devleti’nde diğer devletlerle köyleri esas alarak çizilen sınırlar, 1699 Karlofça Antlaşması ile birlikte bugünkü manada tespit edilmeye başlandı. Sınırlar bu anlamda daha net bir şekilde tespit edilmeye başlanırken dönemine göre kesin mesaha ve ölçme araçları kullanıldı. Belirlenen bu sınırlar zaman bakımından bölgeden bölgeye farklılıklar gösterdi. Mesela Batı sınırında yer alan Venedik, Dalmaçya, Macaristan ve Podolya gibi daha yoğun nüfuslu bölgelerde sınırlar, 15. yüzyılın sonları ile 16. ve 17. yüzyıllarda belirlenirken, kuzey sınırında ancak 18. yüzyılın sonlarında Rusya’nın bu bölgede bazı yerleri ele geçirmesinden sonra tespit edildi (Keleş, 2023: 135).

19. ve 20. yüzyıllarda ise Osmanlı Devleti sınırları daha fazla değişikliğe uğradı. Bu dönemlerde Osmanlı Devleti büyük topraklar kaybetti. Yunanistan, Karadağ, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk bağımsızlıklarını elde etti, Cezayir, Tunus ve Fas Fransa; Kars, Ardahan ve Batum Rusya; Kıbrıs, Mısır ve Yemen İngiltere; Bosna Hersek Avusturya ve Trablusgarp İtalya işgali altına düştü. Yaşanan bu kayıplarla Osmanlı Devleti'nin sınırları her yönden iyice daralırken daha belirgin bir biçimde ortaya çıktı. Sınırların daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmasında dönemsel olarak yaşanan değişimlerin etkisi görüldü.

Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nde sınırların genel durumuna bakıldığında yoğun askeri ve siyasi faaliyetlerin görüldüğü kesimlerde, bir "step imparatorluğunun" gayrimuayyen sınırları şeklinde değil oturmuş bir devlet yapısının ortaya koyduğu belirli ölçüleri olan tespitlere dayandığını belirtmek gerekir. Belirsiz sınırlar söylemi ise, burada ancak modern anlayışa geçişten önceki dönem için kullanılabilir. Fakat bu dönemde dahi hudutlar deniz sınırları dâhil, en azından sınır köyleri ve kaleleri vasıtasıyla oluşmuş nispi bir belirliliktedir, bunun için sınırlar tamamen açık, kontrolden uzak bir şekil göstermiyordu (Emecen, 2009: 211).

13. yüzyılın sonlarında kurulmuş olan Osmanlı Devleti'nde klasik dönemden itibaren sınır boylarındaki güvenliğe önem verilmiş ve buralarda çeşitli askeri teşkilatlanmalar meydana getirilmiştir. Başlangıçta sınır boylarında Akıncı Ocağı'nda yer alan akıncılar görev yaparken bunlar Osmanlı uç geleneğinin ürünü olarak devletin sınırlarının genişlemesinde önemli roller üstlenmişlerdi. Osmanlı Devleti'nin ilk askeri yapılarından biri olan Akıncı Ocağı ve bu ocağın mensupları olan akıncılar gaza ve cihat düsturunu kendilerine rehber ederek devletin sınırlarını düşmana karşı korumuşlardı.

Akıncılar aynı şekilde özellikle savaş zamanlarında keşif kolu hizmeti görmek suretiyle düşman arazisinin daha iyi tanınmasını sağlayarak orduya yol açmışlardı. Bu teşkilatın görevi düşman tarafından gelecek saldırılara karşı koymak, düşman tarafına sürekli akınlar yaparak onu zayıflatmak, lojistik imkânlarını imha etmek olmuştur. Nitekim bu şekilde uçların baskısıyla kuvvetsiz düşen düşmanı yenmek ve böylece sınırları genişletmek daha kolaylaşmıştı. Akıncılar bu bakımdan Osmanlı serhad boylarında önemli bir görevi üstlenmişlerdi (Özünlü, 2015: 473-474; Altıok, 2019: 33-34).¹ Bu bağlamda serhad boylarında asayiş ve güvenliğin sağlanmasına ciddi katkılar sağlamışlardı.

15. yüzyılda kısmen daha esnek olsa da 16. yüzyılın sonundan itibaren Osmanlı Devleti'nin sınırlarında kalelerde asker sayıları arttırılmıştı. Çünkü 16. yüzyılın sonu ve 17. yüzyılın başında sınır bölgeleri artık sivil alanlardan daha çok askeri birliklerin bulunduğu bölgeler hâline gelmişti. Bu dönemlerde sınırlarda asker sayısının önemli derecede artmasının sebebi buralardaki düşman tehdidi ile doğrudan alakalıydı (Altıok, 2019: 33). Sınırlarda bulunan bazı şehirlerde askeri garnizon bulunmadığında bu bölgelerdeki asayiş ve düzen o yörede bulunan yerel beyler tarafından sağlanıyordu (Keleş, 2023: 145). Yerel beyler de bu anlamda asayiş ve düzen konusunda önemli bir görevi yerine getiriyorlardı.

Akıncı Ocağı 16. yüzyılın sonlarından itibaren zayıflamaya başladı ve sınırların giderek daha çok tehdit altında kalması üzerine başka askeri tedbirlerin alınması gereği ortaya çıktı (Özcan, 2009, 560). Akıncılar 17. yüzyılın sonuna kadar varlıklarını sürdürseler de uzun savaşlar döneminde sayıları oldukça azaldı ve yerlerini serhad kullarına bırakmaya başladı. Serhad kulları akıncıların yerlerini almaya başladıklarında dünyada da paralel bir değişim vardı. Artık dünyada yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler Osmanlı Devleti'ni de etkisi altına almıştı. Eski usul akınları ve yağmayı, sınırlarını büyük garnizonlarla donatarak güvenlik altına almış büyük devletlere karşı sürdürmek mümkün değildi (Altıok, 2019: 34).²

17. yüzyılın başından itibaren sayıları artan serhad kulları kalelerde görev yapan kapıkullarından farklı bir yapılanmanın sonucu olarak ortaya çıkmışlardı. Yörenin halkından toplanan serhad kullarını kapıkulları ile karıştırmamak için bunlara yerli kulu da denilmekteydi. İstihdam şekilleri çeşitlilik gösteren serhad kullarından sınır boylarında değişik isimler altında askeri birlikler oluşturulmaya çalışıldı. Bu oluşumun içerisinde alta doğru bir askeri yapılanma söz konusuydu ve sayıları buldukları mevkiin stratejik önemine göre değişiklik göstermekteydi. Meydana getirilen bu birliklerin başlıca görevleri dışarıdan gelecek saldırılara karşı koymak, içeride asayiş ve güvenliği sağlamaktı (Özcan, 2009: 560).³ Bu çerçevede serhad kalelerinde görev yapan askerler büyük oranda kadrolu askerler idiler (Kılıç, 2012: 94).

Serhad kalelerinde görev yapan bu kadrolu askerler; beşlü, azeb, farisan, müstahfız, martolos, gönüllüler ve kale ağası olarak bilinen dizdarlardı. Ayrıca serhad kullarının dışında kalelerde muhafaza hizmetiyle merkezden gönderilen askeri birlikler mevcuttu. Bunlar da Dergâh-ı Ali yeniçerileri, cebeciler, topçular ve geçici olarak kale muhafazasında bulunan askerlerdi. Dönem itibari ile stratejik açıdan önemli olan sınır kalelerinin korunması gerektiğinden bu kalelere daha çok asker yerleştirilmesi icap etmekteydi. Sınır kalelerindeki böylesine karmaşık bir teşkilatlanmaya iç bölgelerde bulunan kalelerde rastlanmıyordu. Çünkü iç kaleler düşman tehdidinin ciddi oranda hissedilmediği bölgelerdi. Bu sebeple iç kalelerdeki askerler genellikle sınır kalelerine kaydırılarak buraların korunması sağlanmaya çalışılmaktaydı (Altıok, 2019: 34-35).

Osmanlı Devleti'nde Hudut boylarında yer alan serhad kalelerindeki askeri yapılanma 18. ve 19. yüzyıllarda da önemini

¹ Akıncı Ocağı hakkında bilgi için bk. (Koday, 2001)

² Akıncı Ocağı'nın sona ermesi hakkında bilgi için bk. (Alkan, 2013: 107-116)

³ Yerli kulu hakkında bilgi için ayrıca bk. (Özcan, 2013: 484-485)

koruyacaktı. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren askeri yapılanmadaki değişikliklerle birlikte daha belirgin bir hâl almaya başlayan hudut komiserliklerini de bu bağlamda ele almak gerekir. Özellikle bu devreden itibaren sınırlar bakımından hudut komiserlikleri daha etkin bir duruma gelirken bunların görevleri ile ilgili düzenlemeler yapılacaktı. 1894 tarihli “Hudud Komiserlerinin Vezaifine Dair” başlıklı talimatname bunlardan biridir (BOA, A. DVN. MKL, DN: 37, GN: 14). 20. yüzyılın başında 1912 yılında da “Hudud Komiserlerinin Vezaifine Dair Nizamname” başlıklı bir nizamname hazırlanacaktı (BOA, DH.MUI, DN: 149, GN: 9).

Burada genel olarak bakıldığında Osmanlı Devleti’nde sınırlarda güvenliğin sağlanması açısından askeri yapıların sürekli değişim içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum dönemin yapısına uygun askeri teşkilatlanmanın gereği olarak ortaya çıkmaktaydı. Buna binaen Osmanlı Devleti’nde klasik çağdan modern çağa sınır meselesi önemli bir konu olarak görülmüş ve sınırların güvenliğine ehemmiyet atfedilmiştir. Osmanlı Devleti’ne göre sınırlar sürekli akınlara veya baskınlara maruz kalan alanlar olduklarından diğer iç kesimlere göre daha fazla korunup kollanması gereken yerler olmuştur. Osmanlılar, sınırların güvenliğini sağlamak maksadı ile bu bölgelere kaleler inşa edip ya da daha önce buralarda bir kale var ise tamir edip içerisine askerler koyarak güvenliğini sağlamışlardır denilebilir.

Elbette sınır güvenliğini sağlamanın birçok gerekçesi de bulunmaktaydı. Eğer sınır güvenliği sağlanamazsa bu bölgede yaşayan ahali saldırılara maruz kalabilir, canını ve malını kaybedebilirdi. Böylesi bir durum karşısında ahali can ve mal güvenliğini korumak gayesiyle bağlı bulunduğu din, dil ve kimliğe göre ya iç kesimlere göç edebilir ya da sınırın karşı tarafına geçebilirdi. Bundan ötürü devlet toprak kaybetmemek, vergi gelirlerini azaltmamak ve sınırların boşalmasını engellemek amacıyla sınırların güvenliğine ayrı bir ehemmiyet göstermekteydi. Hatta Osmanlı Devleti bunun için zaman zaman çıkardığı kanunnamelerle sınırda yaşayan ahalinin can ve mal güvenliğini güvence altına almakta ve iç kısımlarda yaşayan ahalinin ödedikleri bazı vergilerden de onları muaf tutmaktaydı (Keleş, 2023: 150-151).

1912 Tarihli Talimatnameye Göre Hudut Bölükleri ve Müfrezeleri

Osmanlı Devleti’nde 1908’de başlayan İkinci Meşrutiyet döneminde (Çavdar, 2013: 108-113) imparatorluktan ulus devlete geçiş aşamasında dönemin ruhuna uygun birçok yenilik ve düzenleme yapılmıştır. Yenilik ve düzenlemeler yapılırken üzerinde durulan konulardan biri de askeri alanda sınır güvenliği bakımından hudut bölükleri ve müfrezelerinin vazifelerine dair bir talimatname hazırlanması olmuştur. Bunun için 1912 tarihli “Hudud Müfrezelerine Ait Talimat” başlıklı altmış sekiz maddelik bir talimatname hazırlanmıştır (Hudud Müfrezelerine Ait Talimat, 1328/1912). Bu talimatname içerik itibari ile modern hudut anlayışını da ortaya koymuştur. Sınır güvenliğinin sınırın gerisinde, sınır hattında ve sınır ötesinde olmak üzere üç temel güvenlik halkasında ele alındığı ve bu şekilde daha etkin bir güvenlik sistemi tesis edilebildiği (İstanbullu ve Emiroğlu, 2022: 227) hususu dikkate alındığında talimatnamenin dönem için oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Talimatnameye göre savaş dönemlerinde ordu seferberliğini ikmal edip yığınak yaparak harp harekâtı icrasına başlamadan önce düşmanın değişik çeteler, keşif kolları, süvari ve kıtaat vesairesi ile hududu geçerek seferberlik ve yapılan yığınakla ilgili çalışmaları zora sokmaya çalışması, harekâta karşı keşif ve gözetlemede bulunması çok muhtemeldi. Buna engel olacak ve düşmanı bu tarafa geçirmeyecek tedbirler ve tertibatın alınması gerekmekteydi (Hudud Müfrezelerine Ait Talimat- Madde 1, 1328/1912: 2). Bir taraftan düşmanın bu teşebbüslerine engel olmak gerekirken diğer taraftan da düşman memleketlerine geçip orada aynı müşkülâtı hasım orduya karşı çıkarmak, muhtelif vasıtalara bu ordunun harekâtı ile yığınağına dair gözlem yapıp memlekette cereyan eden ahval hakkında keşifte bulunmak lazımdı (Hudud Müfrezelerine Ait Talimat- Madde 2, 1328/1912: 2).

Barış zamanlarında olduğu gibi seferberliğin ilk gününden itibaren gerek hudutların muhafazası ve yığınağın örtülmesi gerekse düşmanın gözetlenmesi ve takip edilmesi vazifesi öncelikli olarak hudut bölükleri ve müfrezeleri ile hudutlara sınır alaylar ve fırkalara aitti (Hudud Müfrezelerine Ait Talimat- Madde 3, 1328/19H12: 2). Hudut bölükleri ve müfrezeleri bu hususta ilk kademeyi teşkil edeceklerdi. Bunların gerisinde hududa en yakın kıtaat hudut bölüklerinin ve müfrezelerinin desteklenmesini sağlayacaktı ve seri bir biçimde mahallinden toplanacak müstahfiz⁴ ve redif⁵ kıtaatı ve geriden ileriye mühim ve merkezi noktalara sürülecek sunuf-ı selaseden⁶ meydana gelen müfrezeler öndeki kademelere destek olacaklardı (Hudud Müfrezelerine Ait Talimat- Madde 4, 1328/1912: 2).

Gerek hududun bu tarafında ve gerekse düşman arazisi dâhilinde keşif hizmetinde kullanılmak üzere hudut bölükleri ve

⁴ Tanzimat’tan sonra kırk yaşını aşmış olan yurttaşların muvazzaf ve rediflikten sonraki askerlik hizmeti (Devellioğlu, 2015: 869).

Müstahfiz ayrıca Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından önce kale, hisar ve memleket muhafazası işlerinde görevli olanlara verilen isimdi. Ocağın kaldırılmasından sonra ise rediflikten sonraki askerlik hizmeti ile mükellef olanlar hakkında kullanılan bir tabir hâline gelmiştir. Başlangıçta müstahfizlik daimî bir hizmet olduğundan kendilerine tımar verilmekteydi. Müstahfizler daha sonra harp hâli gibi olağanüstü durumlarda askerlik hizmetine çağrılmaya başladıklarından, yalnız askere çağrıldıkları dönem için kendilerine diğer askeri efrat gibi maaş verilmeye başlandı (Efe, 2015: 154).

⁵ Terhis edilerek ihtiyata geçirilen kur’a askerlerine verilen bir ad (Devellioğlu, 2015: 1031).

⁶ Süvari, piyade ve topçu sınıfları.

müfrezelerine süvari katmak icap ettiği gibi detaylı bir keşif ile düşman tarafını taciz edip tahribat yapmak ve düşmanın süvari kıtasının bu yoldaki teşebbüslerinin engellenmesi için müstakil süvari kıtalarına da ihtiyaç bulunmaktaydı. Bunun için hududa mücavir süvari alaylarının daha barış döneminde peyderpey seferber hâlde bulundurulmaları ve bunların hazır tutulmalarını sağlayacak hususlara dikkat etmek gerekiyordu. Bu konuda kolorduların seferde kendilerine bağlı süvari kuvveti bulundurabilmeleri için süvari alaylarının ikmaline önceden gayret etmeleri lazımdı. Süvari alayları yirmi dört saat, en fazla üç günde seferber duruma getirilebilecek durumda olmalıydı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 5, 1328/1912: 2-3).

Hudut gerisindeki nizamiye ve redif kıtaatının seferberlik hazırlıkları ile daha gerideki ordunun toplanması ve yığınak yapması hudut bölüklerinden, müfrezelerinden ve süvarilerden meydana gelen güvenlik hattının gerisinde sükûnetle icra edilmeliydi (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 6, 1328/1912: 3). Düşman memleketlerinden gelecek çetelerin hudut mıntıkasında ve dâhilde itimat edilmeyen silahlı unsurları kıyam ve isyana tahrik etmeleri, hudut civarındaki ihtiyat efradının mensup oldukları taburlara katılmalarını ve taburların seferberlik faaliyetlerini yürütmelerini engellemeleri, çeşitli şekillerde orduya ve yığınağına zarar verecek icraata teşebbüste bulunmaları çok muhtemel bir durumdu. Buna karşı koymak için gerekli tedbirlerin alınması ve bazı adımların atılması lazımdı.

Bu bağlamda düşman memleketlerinden gelecek çetelerin icraatlarını neticesiz bırakmak ve aynı yolla düşman memleketlerine silahla zayıt vermek maksadıyla hudut civarındaki ve dâhildeki İslam ahalinin cesur ve fedakâr kısmından müstahfiz teşkilatı var ise onlardan çete teşkilatı vücuda getirilmesi için hemen hazırlıklara başlanmalıydı. Ordu müfettişlikleri bu konuda kolordularla haberleşerek gerekli tetkikleri yapmalı ve ihtiyaç duyulan teşkilatı gizli bir şekilde hazırlayıp durumu Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'ye bildirmeliydi (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 7, 1328/1912: 3).

Diğer taraftan düşman çeteleri harp ilanından önce ve hatta daha siyasi münasebetin gerginleşmeye başlamasıyla birlikte harekete geçeceklerinden bunlara karşı önleyici tedbirlerin alınması hudut bölüklerinin ve müfrezelerinin asli vazifelerindendi ve buna göre hareket edilmeliydi (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 8, 1328/1912: 3). Süvariler de bu duruma dikkat edeceklerdi. Eğer zamanında önleyici tedbirler alınırsa düşmanın ülke sınırlarını geçerek baskı unsuru oluşturmasının önüne geçilebilecekti. Bu şekilde psikolojik kırılma yaşanmadan düşmana daha başarılı bir şekilde karşı konulabilecekti.

Hudut Bölükleri ve Sınırlara Yönelik Vazifeleri

Bölük, takımlardan meydana gelen, üçü veya dördü bir taburu oluşturan ve diğer birliklerin temeli sayılan birliktir (Türkçe Sözlük, 2005: 314). Bunların sayıları sekize de çıkabilir. Hudutlar en önce hudut bölükleri tarafından muhafaza ve müdafaa olunacaktı. Her bölük kendi mıntikasının örtme ve muhafazasından sorumlu bulunacaktı. Bölükler bu mıntıklar dâhilindeki en stratejik noktalar ve mevzileri bizzat tutacak, mıntıklarını ileri sürecekleri takımlar vasıtasıyla gözetletip muhafaza ettirecekti. Bu konuda Seferberlik Nizamnamesi'nin ileri karakollar hakkındaki maddeleri dikkate alınacaktı.

Hudut bölükleri seferberliğin başlangıcından itibaren düşman arazisine koyun, keçi, inek, öküz gibi hayvanların, erzak, arpa, saman, yulaf gibi iaşeye yarayacak maddelerin geçişini men edecekti. Gümrük memurları ve jandarmalar bu hususta hudut bölük kumandanlarının tebliğlerini yerine getirmekle mükellef bulunacaktı. Bu geçişleri hudut müfrezeleri de aynı şekilde men edebilecek, gümrük memurları ve jandarmalar müfrezelerin tebligatlarını da yerine getirmekle mükellef olacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 9, 1328/1912: 4). Bunun için bizzat hudutlar, postalar ve keşif kolları ile devriyeler vasıtasıyla gözetim altında tutulacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 10, 1328/1912: 4).

Hudut bölükleri hudut kollarından başka bunlara istinad teşkil edecek olan takım ve bölükleri mücavir kura / köy ahalisiyle ve eğer müstahfiz teşkilatı var ise bu teşkilata dahil edip silahları hudut istinad karakollarında bulundurulacak olan müstahfiz ve gönüllülerle seri bir biçimde takviye olunacaktı. Sulh zamanında hududa mücavir muhtelif köylerin çıkarabilecekleri nüfus yazılacak ve en yakın bölük ve takımlara dağıtılacaktı. Bu efrada ait silah, mühimmat, teçhizat vesaire istinad hudut karakollarında veya hududa en yakın askeri merkezlerde hazır bulundurulacaktı. Bu konuda cetveller hazırlanacak ve muhtelif bölüklerin vaziyetleri kroki üzerinde gösterilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 11, 1328/1912: 4).

Hudut bölükleri görev itibari ile yalnız mıntıklarının muhafazasından sorumlu olmayıp aynı zamanda düşmanın gözetlenmesi ve hakkında keşif yapılması vazifesini de yerine getirecekti. İki taraf arasındaki gerginliğin başladığı ilk günden itibaren düşmanla temas edecekti. Bunun için her bölük hududun diğer tarafına keşif kolları sevk etmeye ve esir ele geçirmeye gayret gösterecekti. Düşmanın hudut bölükleri gerisindeki sevkîyat, yığınak ve harekâtına dair keşif yaptıracaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 12, 1328/1912: 4-5). Düşman keşif kolları geri püskürtülecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 13, 1328/1912: 5). Harp ilanı resmen tebliğ olunmadıkça her ne suretle olursa olsun hudut kesinlikle tecavüz edilmeyecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 14, 1328/1912: 5).

Hudut bölükleri hududu geçen zayıf düşman kıtaatını ve çetelerini geri püskürtecekti. Düşmanın büyük kuvvetleri karşısında geri çekilecekti. Düşman mecbur etmedikçe hududu tahliye etmeyecek ve düşmanla teması kesip gözetimi bırakmayacaktı. Bölüklerinin mevzilerini mümkün olduğu kadar müdafaa edip buraları tahkimat ile sağlamlaştıracaktı (Hudud Müfrezlerine Ait

Talimat- Madde 15, 1328/1912: 5). Ricata mecbur olan bölükler arkadaki istinad kıtaatı üzerine çekilecekti. Bu hareket hududun ve arazinin vaziyet ve hâline, örtülmesi ve muhafazası gerekli istikametlere, düşmanın kuvvet ve hareket istikametine göre tayin edilecekti.

Bölükler önemli bir istikameti örtmek, muhafaza etmek ve gerideki istinad kıtası etrafında toplanmak üzere bir noktaya çekilebileceği gibi duruma göre bölüklerin muhtelif kısımları farklı istikametlerde de ricat edebilecekti. Bu hususlara dair önceden kendilerine mıntıklarında buldukları fırka tarafından hususi talimat verilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 16, 1328/1912: 5). Geri çekilme hareketi durum ve şartlara göre değişiklik gösterecekti. Bu bağlamda önceden kendilerine mıntıklarında buldukları fırka tarafından verilen hususi talimata göre hareket edecekti.

Öte yandan bu sırada bölük ve takım merkezleri ile bölüklerle gerideki müfrezeler arasında telgraf, telefon ve helyosta irtibatının⁷ tesisine çalışılacaktı. Haberleşme araçları barış zamanlarında kolordularca ikmal ettirilecek ve bu helyostaların kullanımı için efradın yetiştirilmesi hudut bölüklerinin genel vazifeleri arasında bulunacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 17, 1328/1912: 5). Yüksek noktalara gözetleme postaları ve işaret keşif kolları ikame edilmesi, düşman memleketleri dahilinden muhbirler tedarik etmek de hudut bölüklerinin genel vazifeleri arasında yer alacaktı. Tedarik edilecek muhbirlere ödenmesine lüzum görülecek meblağ kolordu ve fırka kumandanlıklarınca temin edilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 18, 1328/1912: 6).

Hudut Müfrezeleri ve Sınırlara Yönelik Vazifeleri

Müfrezeler, türlü askeri görev ve hizmetlerin yapılması için, küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan gruptur (Türkçe Sözlük, 2005: 1431). Barış zamanında hududa en yakın olan ya da seferberliğin ilanıya beraber önceden alınan kararlara göre ileri sürülecek olan kıtaat, hudut bölüklerinin gerisinde bu bölüklerin istinadını teşkil edecek, bunlarla birlikte buldukları hududu ve mıntıkayı muhafaza edip ve ordunun toplanma hareketini örtecekti. Bu gibi müfrezelere dahil edilecek süvari daha barış zamanında kolordularca hazır hâle getirilecekti. Hudut müfrezelerinde iktidar sahibi ümera⁸ ve zabitan⁹ istihdam etmek kolorduların genel vazifeleri arasında bulunacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 19, 1328/1912: 6).

Hudut müfrezeler kumandanları kendi kıtaatlarının seferberliklerini ikmal ve mıntıkları dâhilindeki redif ve müstahfız taburlarının seferberliklerinin icrasını temin etmekle mükellefti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 20, 1328/1912: 6). Hudut müfrezelerinin vazifeleri duruma göre değişkenlik de göstermekteydi. Muhtelif mıntıklarda alınacak tedbirler, ordunun icra edeceği harp harekâtına, o mıntıkanın ehemmiyetine, arazinin ve hududun durumuna, takip olunan maksada, karşıdaki düşmanın amaç ve kuvvetine göre değişebilmekteydi. Bundan dolayı farklı müfrezelerin kuvvetleri birbirinin aynı olmayacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 21, 1328/1912: 6).

Bir mıntıkanın örtülmesi ve muhafazası başlayacak harp harekâtı açısından ne derece ehemmiyet arz ediyorsa o mıntıkada bulundurulacak hudut müfrezesi de o nispette kuvvetli olacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 22, 1328/1912: 6). Barış zamanlarında bir mıntıkada mevcut bulunan müfrezeler o mıntıkanın ehemmiyetine uygun bir biçimde kuvvetli değilse ya da boş bırakılmış ise en yakın mevkiideki kıtaat seferberliğini dahi ikmal edip tamamlamadan hızlıca oraya sevk edilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 23, 1328/1912: 7). Böyle mühim mıntıklara civardan süvari kuvvetleri dahi sevk olunacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 24, 1328/1912: 7).

Hudut müfrezeleri düşman tarafa yönelik icra edilecek harekât bölgelerini, müdafaa bakımından nehirler, ormanlar, tepeler, geçitler gibi önemli arazileri elde bulunduracak ve buraları terk etmeyecekti. Müfrezelerin büyük kısmı bu gibi noktaları kontrol altında bulundururken ileri süreceği küçük müfrezeler ve makineli tüfekle takviye olunmuş bölükler ile süvari bölüklerinden meydana gelen keşif kollarıyla kendi emniyetini sağlayacak ve hudut bölükleri ile irtibat kuracaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 25, 1328/1912: 7). Hudut müfrezelerinin kontrol altında bulundurulacağı mevziler zamanında tahkim ve takviye olunacaktı. Bu gibi mevkiilerde barış zamanında kolordular tarafından keşif yaptırılacaktı. Ara sıra icra edilecek hazırlık çalışmaları ve manevralarla sahra istihkâmları meydana getirmek kolorduların vazifesiydi (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 26, 1328/1912: 7).

Hudut müfrezelerinin zayıf olması, hududun her noktada kapatılmaması, hiçbir düşman keşif koluna hududu geçirtmemenin imkân dâhilinde bulunmaması ve önemli bir noktanın mutlaka elde tutulması lüzumu gibi hususlar müfrezelerin mümkün merteye toplu kalmalarını gerektirmekteydi (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 27, 1328/1912: 7). Bazı hudut kıtaatinın harbin başında ayrı ayrı bulunması, belirli bazı istikametleri terk etmemek ve elde tutmak lüzumu, ekseriyetle az kuvvetle geniş bir arazi sahasını örtme ihtiyacı kuvvetin dağınık hâlde olmasını icap ettirmekteydi. Bundan dolayı muhtelif hudut

⁷ Helyosta ve helyosta ile irtibat hakkında bilgi için bk. (Geçili, 2022: 95-116).

⁸ Binbaşı, yarbay, albay rütbelerinde bulunan fermanlı subaylar (Devellioğlu, 2015: 1127).

⁹ Binbaşı rütbesi altında bulunan subaylar (Devellioğlu, 2015: 1127).

müfrezeleri vazife olarak arazinin durumuna ve kendi kuvvetlerine göre toplu ya da dağınık bulunabilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 28, 1328/1912: 7).

Gerekli hâllerde hudut müfrezeleri yakındaki redif ve müstahfız kıtaatı ile takviye olunacaktı. Hangi redif ve müstahfız kıtasının seferberliğin kaçınıcı günü nerede hudut müfrezelerine katılacağı önceden kararlaştırılacak ve bu hudut müfrezelerine tebliğ edilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 29, 1328/1912: 8). Hudut müfrezelerinin vazifeleri ordunun icra edeceği harp harekâtı ile irtibatlı olmayı gerektirdiği ve buldukları mıntıkanın ehemmiyetiyle alakalı olduğundan kendilerine zamanında bu yolda talimat verilecekti. Bununla beraber her müfreze kendi vazifesinin icrası konusunda yetkiye sahip bulunacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 30, 1328/1912: 8). Bu şekilde gerektiğinde kendi sorumluluğunda hareket edebilecekti.

Çatışma hâlinde zayıf düşman kuvvetleri geri püskürtülecekti. Hudut müfrezeleri üstün düşman ile kesin bir muharebeye girişmeyerek düşmanı durdurma ve yayılmaya zorladıktan sonra ikinci mevziyi kontrol altında bulundurmaya üzere geri çekilecekti. Dar geçitler, hâkim sırtlar, nehir geçitleri gibi yerler hudut müfrezelerinin seçeceği müdafaa mevzilerindendi. Bunlar için barış zamanında keşif ve tahkikat yapılacaktı. Ancak üstün kuvvet karşısında buralardan ricat olunabilecekti. Ricata mecburiyet ortaya çıkınca hangi istikamette ricat edileceğine, ricatın icrası esnasında ne gibi tedbirler alınacağına, ricat esnasında nerelerde istinad kuvvetleri bulunacağına ve geride hangi kolordularla irtibat kurmak üzere hareket edileceğine dair kolordulardan ve ordulardan müfrezelere talimat verilecekti.

Ricata mecbur olan müfrezeler ordunun harekât merkezini örtmek üzere belirlenen istikametlerde geri çekilecekti. Ordunun icra edeceği harp harekâtı, ordunun veya kolordunun takip edeceği harekât güzergâhının elde bulundurulması, şimendifer hatları üzerinde ihraç noktası olan mühim bir istasyonun mümkün olduğu kadar uzun müddet örtülmesi ve bazı mühim noktaların elde bulundurulması lüzumu hudut müfrezelerinin ricat istikametini tayinde göz önüne alınacak konulardandı. Ricat esnasında ileri hattaki müfrezeler gerideki istinad kıtaatına iltihak edecek ve bunlarla takviye olunacaktı. Bu zamana kadar celb olunacak redif ve müstahfız taburlarının hudut müfrezelerine iltihakı sağlanacaktı. Müfrezelerin savunma kuvvetleri bu suretle takviye edilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 31, 1328/1912: 8-9).

Muhtelif hudut müfrezeleri birbirlerine istinad edecek şekilde teşkil edilecekti. Farklı müfrezeler ve mıntıklar arasında ve öndeki kademelerle gerideki kademeler ve firkalar arasında telefon, telgraf, helyosta ve telsiz telgraf ile irtibat tesis olunacaktı. Kolordular bu haberleşme vasıtalarının zamanında temin edilip hazırlanmasını sağlayacaktı. İlerideki müfrezelere istinad olmak üzere daha gerilere ikame edilecek müfrezeler özellikle bu müfrezelerin ricat hatlarının çetelerin taarruzuna karşı emin bulundurulması vazifesiyle de mükellefti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 32, 1328/1912: 9). Hudut tertibatında ortaya çıkan önemli eksikliklerin giderilmesi hakkında gerekli tedbirlerin alınması konusunda ayrıca etraflıca düşünülecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 33, 1328/1912: 9).

Hudut bölükleri gerideki kademelere ve sunuf-ı selaseden¹⁰ meydana gelen müfrezelere istinad edecekleri gibi her ikisinin tamamı da mensup oldukları kolordulara dayanacak ve kolordular tarafından himaye edilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 34, 1328/1912: 9). Bunlarla birlikte hudut müfrezeleri üstte beyan edilen vazifelerden başka asayışı ihlal etmeye temayül eden unsurları sükûnet dairesinde tutmak için mülkiye memurlarına destek ve yardımda bulunmak ve bunlarla birlikte gerekli önleyici tedbirleri almakla mükellef bulunacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 35, 1328/1912: 9). Demiryollarını, telgraf hatlarını ve merkezlerini, mal sandıklarını ve mülki hükümeti muhafaza etmek de ordu müfrezelerinin vazifelerindendi (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 36, 1328/1912: 9).

Hudutlarda İstihbarat Faaliyetlerinin Yürütülmesi

Hudut bölükleri ve müfrezeleri kumandanlarının istihbaratları, bağlı buldukları üst kademelerden ve mücavir kıtaattan tebliğ edilen malumat ile kendi vasıtalarıyla edinecekleri haberlerden ibaretti. Ordu kumandanlıkları dahi düşmana dair her türlü malumat ve istihbarat bilgisini bu bölükler ve müfrezelere tebliğ edecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 37, 1328/1912: 10). Hudut bölükleri ve müfrezeleri kendi vasıtalarıyla istihbaratta bulunmak için icap eden tedbirleri zamanında alacaktı. Bu konuda ne kadar önceden bir düşünce alt yapısı ortaya konulmuş ve gerekli vasıta temin edilip hazırlanmış ise elde edilecek semere de o kadar büyük olacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 38, 1328/1912: 10). Bu yüzden istihbarat konusuna ciddi bir ehemmiyet atfedilecekti.

Hudut bölükleri ve müfrezeleri huduttan beri tarafa geçen şahısları sorgulayarak düşman memleketlerinde cereyan eden durumlardan haberdar olmaya ve tedarik edecekleri güvenilir muhbirler ve casuslar marifetiyle bilgi edinmeye çalışacaktı. Düşman lisanına vakıf zabitlerin tebdil-i kıyafetle hududu geçerek karşı tarafla ilgili gözlemde bulunmaları büyük faydalar sağlayacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 39, 1328/1912: 10). Her durumda hudut bölükleri ve müfrezeleri kumandanlarının istihbarat hususunda en çok güvenecekleri vasıta kendi kıtaatının faaliyeti olacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait

¹⁰ Süvari, piyade ve topçu sınıfları.

Talimat- Madde 41, 1328/1912: 10). Bununla birlikte hudut civarındaki mülkiye memurları dahi düşmana dair malumat toplamakla mükellefti. Bunlar elde edecekleri malumatı emin ve uzman şahıslar marifetiyle edinmeye çalışacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 40, 1328/1912: 10).

Düşmana dair tedarik edilecek malumat arasında özellikle aşağıdaki konular oldukça önemliydi ve bu bilgiler şu şekildeydi:

1-Düşman kıtaatı hudut civarında toplanıyor mu ve nerelerde toplanıyor?

2-Toplanan kıtaatın kuvveti nedir? Hangi sınıf askeriyeye mensupturlar? Yürüyüş istikametleri nerelerdir?

3-Mümkünse düşmanın alay numaralarının, taşıdığı üniformanın ve hususi alametlerinin açıklığa kavuşturulması.

4-Düşman tarafından icra edilen mühimmat, teçhizat, erzak, hayvanat gibi her türlü sevkiyat ve nakliyata ait malumat (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 42, 1328/1912: 10-11).

Düşmana dair malumat toplanmasında jandarmalar, orman kolcuları, reji kolcuları, posta ve telgraf memurları, istasyon ve gümrük memurları, sadık köy muhtarları ve çobanlar, sürücüler ve mekkareciler¹¹ oldukça işe yararmaktaydı. Bunlar düşmanın yaklaşmasına kadar memuriyet mevkilerini terk etmeyecek ve son zamana kadar düşmanı gözetlemeye ve hakkında bilgi edinerek istihbaratta bulunmaya gayret gösterecekti. Kolordu ve fırkalar mülki hükümetten bu hususun teminini talep edecekti. Mülki makamların bununla mükellef oldukları önceden kendilerine bildirilecek ve ihtarda bulunulacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 43, 1328/1912: 11). Aldıkları malumatı hangi mercie göndereceklerini mülkiye memurlarına bildireceklerdi ki ehemmiyetli bir haber fırka kumandanına dolambaçlı yoldan gelerek kıymetini kaybetmesin (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 44, 1328/1912: 11).

Seferberliğin ilk günlerinde hudut kıtaatı bu gibi sefer hizmetlerine alışık olmadığından vereceği takrirlerde asıl talep edilen mühim noktalar eksik kalabilirdi. Bu yüzden kolorduların seferin ilk dönemlerinde kendilerince en mühim gördükleri malumatı hudut müfrezelerinden talep etmeleri ve dikkatlerini bu husus üzerine celp etmeleri yerinde olacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 45, 1328/1912: 11). Keşif için en faydalı sınıf süvari idi. Bunun için bir tek süvari mevcut olsa dahi bu hususta istihdam edilecekti. Süvari mevcut olmayan mıntikalarda bu vazife piyade keşif kollarına ait bulunacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 46, 1328/1912: 11-12). Bir kere düşmanla temas temin eden keşif kolları daima bunu muhafaza edecek ve düşmandan artık bir daha ayrılmayacaktı. Piyade keşif kolları dahi uzak mesafelere kadar ilerleyebilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 47, 1328/1912: 12).

Harp hâli hudut civarındaki ahali üzerinde heyecan yaratacağından yanlış ve mübalağalı havadisler kolayca ortaya yayılmakta ve birçok hataya sebebiyet verebilmekteydi. Bundan dolayı keşif kolları yabancı şahısların getirecekleri havadislerin, zabitler, nöbetçiler ve devriyelerin verecekleri malumatın doğruluk derecelerini mümkün mertebe kontrol edip ondan sonra geriye iletilecekti. Tehiri doğru olmayan haberler hemen ilgili yerlere tebliğ olunacaktı. Bunlar mümkün oldukça telgrafla bildirilecekti. Alınan malumatın havadis kabiliyetinden mi yoksa gözle görülmüş şeyler mi olduğunu açıklığa kavuşturmak da önemli bir durumdu (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 48, 1328/1912: 12).

İstihbarat hizmetinde başarı temin edebilmek için elde düşman süvarisinden daha üstün bir süvari bulundurmamak gerekecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 49, 1328/1912: 12). Düşman askeri teşkilatına dair malumat, düşman arazisinin haritası ve kendi arazi haritası hudut müfrezelerine zamanında verilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 50, 1328/1912: 12). Hudut müfrezeleri alacakları malumattan ve kabul edecekleri önemli kararlardan civardaki diğer müfrezeleri uygun bir kanalla haberdar edecekti. Hududu tecavüz ve düşman arazisinde yapılacak girişim ve icraatlar konusunda diğer müfrezeleri bilgilendirecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 51, 1328/1912: 12).

İstihbarat konusunda ordu daha ileri harekâta başlamadan önce düşmanı gözetlemek, hakkında keşif yapmak ve ordusuna zarar verecek tahribatı icra etmek için aradaki gerginliğin başlamasıyla beraber bazı küçük ve hafif müfrezeler ile süvari kıtalarıyla ve çetelerle hemen hududun diğer tarafına geçilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 52, 1328/1912: 12). Bu suretle hududun diğer tarafına geçecek müfrezelerden beklenen vazifeler şu şekildeydi:

1-Düşmanı gözetlemek ve hakkında bilgi toplamak.

2-Düşmanın seferberlik ve toplanma harekâtını taciz etmek. İhtiyat efradının kıtalarına katılmasını engellemek, düşmanın hudut civarındaki köylerden araba ve hayvan tedarik etmesine mâni olmak, şimendiferlerini tahrip ve işletmekten men etmek, hudut telgraflarını kesmek, mülki memurlarını mevkilerini terk ve tahliye zorlamak, civardaki askeri mevkilere baskınlar yapmak.

3-Düşman müfrezeleri kıtaatını mağlup ve harp harekâtı açısından ehemmiyet taşıyan mevkileri, nehirler üzerinde bulunan önemli geçit noktalarını, muhtelif demiryollarının birleşme noktalarını zapt etmek, depoları ele geçirmek, teçhizatı henüz ikmal edilmemiş zayıf ve muhafız sayıları az olan düşman istihkâmlarını dahi zapta çalışmak. Bu gibi yerlerin bağlantı noktalarını ele

¹¹ Yük hayvanı kiralayarak taşıma işi yapan kimse (Türkçe Sözlük, 2005: 1363).

geçirmek ve yardım kuvveti, mühimmat ve erzak gelmesine engel olmak, mevzii sürekli bir biçimde baskı altında tutarak inşaatı taciz ve men etmek de bu konuda faydalı olacaktır.

4-Düşmana mümkün mertebe zarar verecek, ahali arasında korku ve endişe peyda edecek teşebbüslerde bulunmak. Bilhassa gece baskınları ve pusuları ile birlikte mümkün oldukça mal sandıklarını zapt etmek, tekâlif-i harbiye ile hayvan ve erzak toplamak gibi durumlar bunlar arasındaydı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 53, 1328/1912: 13).

Düşman memleketlerinde icra edilecek bu türden teşebbüslerde bazı muharebeler icrasını göze almak ve ona göre tedbirlere başvurmak lazımdı. Bunun için bu gibi müfrezelere icap eden kuvveti vermek, topçu, mitralyöz ve tayyare sağlamak gerekmektedir (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 54, 1328/1912: 13).

Zaten her iki tarafın hudut müfrezeleri gözetleme ve keşif vazifesiyle mükellef olduklarından bu gibi bir çatışmanın çıkması kaçınılmaz bir durumdu. Bundan dolayı ordu henüz ileri harekâta başlamadan önce düşman tarafından yapılacak bu gibi teşebbüsler ve çatışma genel maksadın dışında ciddi bir muharebeye sebebiyet vermeyecekti. Cüret, cesaret ve yürütülen faaliyetler ile harekâtta sürat ve cevvaliyet göstermek suretiyle düşmana zarar vermek hususları ile matuf ve münhasır kalacaktı. Bu gibi harekâtlar cesurane ve mahirane bir biçimde idare edildiği takdirde, düşman ordusunun manevi kuvvetinin kırılması, başarıya olan inancın artması gibi çok önemli sonuçlar verebilecek ve şanlı muvaffakiyetler kazanılması mümkün olacaktı. Trablusgarp mücahitleri tarafından kuvvetli düşman ordugâhlarına ve hudut müdafaasına karşı mütemadi bir surette icra edilen mahirane ve cüretkâr baskınlar bu durumun çok kıymetli ve emsal örnekleriydi.

Ancak böylesi durumlarda bu müfrezeler kendilerini tehlikeye atmamaya ve ordu üzerinde olumsuz tesir yapacak felaketlere maruz kalmamaya dikkat edecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 55, 1328/1912: 14). Gerek düşmanla temas edip toplanma mıntıklarını, şimendifer ihraç mıntıklarını, yürüyüş istikametlerini, en ilerideki kıtaatlarının bulunduğu yerleri keşfetmek ve gerek düşman memleketlerinde tahribat yapmak üzere hududu geçecek müfrezelerin hangi noktalara kadar ilerleyeceği, aldıkları malumatı geride hangi mıntikalara iletacağı, ricata mecbur olunca nerelere çekileceği kendilerine bildirilecekti. Bunun için bu müfrezelere telsiz telgraf verilecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 56, 1328/1912: 14). Bu müfrezelerin gerektiğinde hangi noktalarda toplanacağı ve nerelerde kendilerine istinad teşkil edileceği de bildirilecekti. Bunların gerisinde uygun bir noktaya bir kuvvet sürmek gerekecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 57, 1328/1912: 14). Bazen bunların gerisinde iletişimin temini için, irtibat postaları tesisi lazım gelecekti (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 58, 1328/1912: 15).

Bahsedilen bu vazifeleri yerine getirmek için düşmanın zayıf kıtaatlarını geri püskürtmek, arazisinin içerisine dalmak ve ordusunun ilerisindeki perdeyi yırtmaya çalışmak lazımdı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 59, 1328/1912: 15). Hem düşman hakkında keşif yapmak hem de burada belirtilen tahribatı meydana getirmek için tercihen süvari sınıfı istihdam edilecekti. Süvarilerin bu vazifeyi başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için daha barış döneminden itibaren hudut mıntikasında kuvvetli ve seferber hâlde bulundurulmaları gerekecekti. Ordu müfettişlikleri ve kolordular bu maksadın peyderpey temin ve elde edilmesine çalışacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 60, 1328/1912: 15). Hatta uzak mesafelerde yapılacak harekât için tercihen süvari hazır bulundurulacakken yakın mesafeler için piyade istihdam edilecekti. Bazen her iki sınıf da birlikte hareket edecekti. Tahribat için bu müfrezelere istihkâm ve tahrip malzemeleri verilecekti. İstihkâm müfrezelerinin de bunlarla birlikte hareket etmesi faydalı olacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 61, 1328/1912: 15).

Böylesi müfrezelerin harekâtı gayet planlı ve tercihen geceleri icra olunacaktı. Harekâtta muvaffakiyet için sürat şarttı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 62, 1328/1912: 15). Büyük süvari kıtaları gündüz hareket edebileceklerdi. Bunların ileri hareketi için düşmanın hudut tertibatındaki boşluklardan istifade olunacaktı. Böylece süvari kıtaları düşman memleketine korku ve dehşet salacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 63, 1328/1912: 15). Düşmanın külliyetli süvarisi aynı maksatla beri tarafa girdiği takdirde hudut civarındaki piyade kıtaatlarıyla ricat hatları kesilecekti. Bunlar ansızın ve birdenbire taarruzlar, hücumlar ve baskınlarla mütemadi surette rahatsız edilecekti. Özellikle geceleri istirahat ettirilmeyecek, piyadelerle sıkıştırıldıkları esnada diğer taraftan da yeni süvari kıtalarıyla tazyik altında tutulacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 64, 1328/1912: 15).

Düşman tarafına geçecek müfrezelerin kumandanları gayet cesur ve cüretkâr kişilerden seçilecekti. Bu şekilde seçilecek kişiler kıtaatları itimat ederlerse ancak o zaman yapılacak böylesi teşebbüslerden muvaffakiyet beklenebilecekti. Onun için hudut müfrezelerinin bu vazifelere barış zamanında hazırlanmaları lazım gelmekteydi (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 65, 1328/1912: 16). Harbin başlangıcında hudut kıtaatı kumandanlarından talep olunan vazifeler konusunda kendilerinin vakti zamanında haberdar edilmeleri kolorduların göreviydi (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 66, 1328/1912: 16). Hudut kıtaatı kumandanları bu vazifeleri fevkalade bir metanet ve itidal ile yerine getirecek, ahaliye sükûn ve emniyet telkin edecek bir iktidarda bulunacaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 67, 1328/1912: 16). Ordu müfettişlikleri bu talimatname hükümlerinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için icap eden tedbirleri kolordulara hazırlattıracaktı (Hudud Müfrezlerine Ait Talimat- Madde 68, 1328/1912: 16).

Sonuç

Hudut veya sınır kavramı esasen mülkiyet kavramı ile yakından ilgilidir. İnsanoğlu avcı-toplayıcılıktan tarım toplumuna, dolayısıyla yerleşik yaşama geçmiş ve bu geçişin doğal sonucu olarak mülkiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Toprağın mülk edinilmesi, sahiplenilmesi ile birlikte sahiplenilen alanın diğerlerinin alanları ile karışmasını önlemek için belirli işaretlerin konulması muhtemelen sınır, hudut kavramının ilk defa gündeme gelmesini sağlamıştır. Bireysel mülkiyet anlayışı zaman içerisinde birlikte yaşayan insanların ortak yaşam ve üretim faaliyetlerini yürüttükleri alanların belirlenmiş sınırlar içerisine alınması ile daha geniş bir mülkiyet anlayışına dönüşmüştür. Bireysel mülkiyetten, birlikte yaşayan insanların oluşturduğu köylerin arazileri, birden fazla köyün birleşiminden oluşan daha geniş topluluğa ait üretim ve hâkimiyet alanları zaman içerisinde siyasi otoriteyi, dolayısıyla devlet mefhumunu ortaya çıkarmıştır denebilir. Egemenliğinin ulaştığı sınırların içinde kalan toprakları kendi mülkiyeti olarak tahayyül eden devlet, bu alanı korumak için ilk çağlardan itibaren çeşitli tedbirler almıştır.

Modern zamanlara kadar devletlerin kendi hâkimiyet alanları olarak belirledikleri bölgenin hudutlarını herhangi bir tehlikeye karşı koruma içgüdüsüne sahip oldukları iddia edilebilirse de bu dönemlerde sınır anlayışının oldukça gevşek ve geçişken olduğunu ifade etmek gerekir. Genellikle kapalı ekonomik etkinliklerin baskın olduğu, ticaretin yakın çevreyle sınırlı kaldığı, iletişim ve ulaşım araçlarının yeterince gelişmediği dönemlerde sınır ve sınır güvenliği ağırlıklı olarak askeri faaliyetlerin konusu olarak ele alınmıştır. Modern zamanlarla birlikte bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak üretim araçlarının gelişmesi, bol miktarda üretilen malların pazara sürülmesi, önce ulusal pazarları ortaya çıkarmış, akabinde bu gelişim uluslararası pazarların da meydana gelmesine sahne olmuştur.

Geleneksel devlet ve hâkimiyet anlayışından modern ulus devlet anlayışına geçişin yaşandığı bu süreçte devletler için ulusal sınırlar daha da önem kazanmıştır. Belirlenmiş sınırlar üzerinde geçmişte birlikte yaşamış, gelecekte de birlikte yaşama iradesi ortaya koyan siyasal topluluk şeklinde tanımlanan millet anlayışı ulus devletleri ortaya çıkarmıştır. Ulus devlet sınırları içerisindeki topraklar ortak bir devlet olarak kavramsallaştırıldığında buralar vatan olarak dış etkilere karşı korunması, esirgenmesi gereken başkalarının girişlerinin önüne engel konulan alanlar hâline gelmiştir. Dolayısıyla modern zamanlarla birlikte bütün devletler hâkimiyet alanı olarak gördüğü vatanın sınırlarını koruyacak güvenlik tedbirlerini en üst düzeye çıkarma ihtiyacı duymuştur.

Osmanlı Devleti'nde de modernleşme çabaları ile birlikte modern anlamda vatan kavramı önce aydınlar, entelektüeller tarafından konu edinilmiştir. Modern dönem içerisinde sınırların daha kesin çizgilerle belirlenmesi, yeni haritaların çizilmesi Osmanlı Devleti'nde de vatan ve sınır kavramlarının ciddi anlamda değiştiğini göstermektedir. Türk Milliyetçiliğinin yükselmesine paralel olarak bir taraftan muhayyel vatan kavramı ön plana çıkarken diğer taraftan somut elde tutulan vatan topraklarının savunulması için güvenlik tedbirleri alınmıştır. Bu dönemde daha etkin bir sınır güvenlik sistemi tesis edilebilmesi açısından 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hudut komiserlikleri tesis edilmiş bunlarla ilgili 1894 yılında bir talimatname hazırlanmıştır. 20. yüzyılın başında 1912 yılında da bu konuda bir nizamname hazırlanmıştır.

20. yüzyılın başında imparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinin en önemli parantezlerinden biri olan İkinci Meşrutiyet döneminde sınırların korunmasına yönelik bu makalenin de konusunu teşkil eden tedbirlerin alınması elbette ki tesadüf değildir. Bu bağlamda 1912 yılında yayımlanan hudutları korumakla görevli bölük ve müfrezelerin tabi olacakları talimatnamenin hazırlanmasını ve yürürlüğe konulmasını, güvenlik kaygılarının yanı sıra bahsedilen değişim, dönüşüm sürecinin bir sonucu olarak değerlendirmek gerekir. Talimatname çerçevesinde temelde hudut bölükleri ve müfrezelerinin sınır güvenliği açısından vazifeleri ortaya konulmaktaydı. Buna göre hudutlarda her bölük ve müfrezenin kendi mıntıklarını örtme ve muhafaza etme gibi bir sorumlulukları bulunmaktaydı. Bu mıntıklardaki bölük ve müfrezeler önemli stratejik noktalar ve mevzileri tutup bölgelerini gerekli hâllerde ileri sürdükleri takımlar aracılığı ile gözetleyip muhafaza edecekti.

Hudut bölük ve müfrezelerinin genel anlamda vazifeleri bu şekilde olmakla birlikte barış ve savaş dönemleri açısından yoğunluğu değişiklik göstermekteydi. Görev bakımından hudut bölükleri ve müfrezeleri sadece mıntıklarının muhafazasından sorumlu bulunmayıp aynı zamanda düşmanın gözetlenmesi ve hakkında keşif yapılması vazifesini de yerine getirecekti. Hudut bölükleri ve müfrezelerinin bu anlamda sınır ötesinde de görevleri bulunmaktaydı. Gerektiğinde düşman unsurlara karşı koyma ve onları geri püskürtme sorumlulukları da vardı. Bunun için de keşif kolları çıkarılacaktı ve gerideki birliklerle irtibat hâlinde kalınacaktı. Sınır ötesinde istihbarat bilgileri toplamak da hudut bölükleri ve müfrezelerinin vazifeleri arasında bulunuyordu. Bahsedilen bu hususlar çerçevesinde bakıldığında hudut bölükleri ve müfrezeleri çağdaş bir anlayışla meydana getirilmişlerdi.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

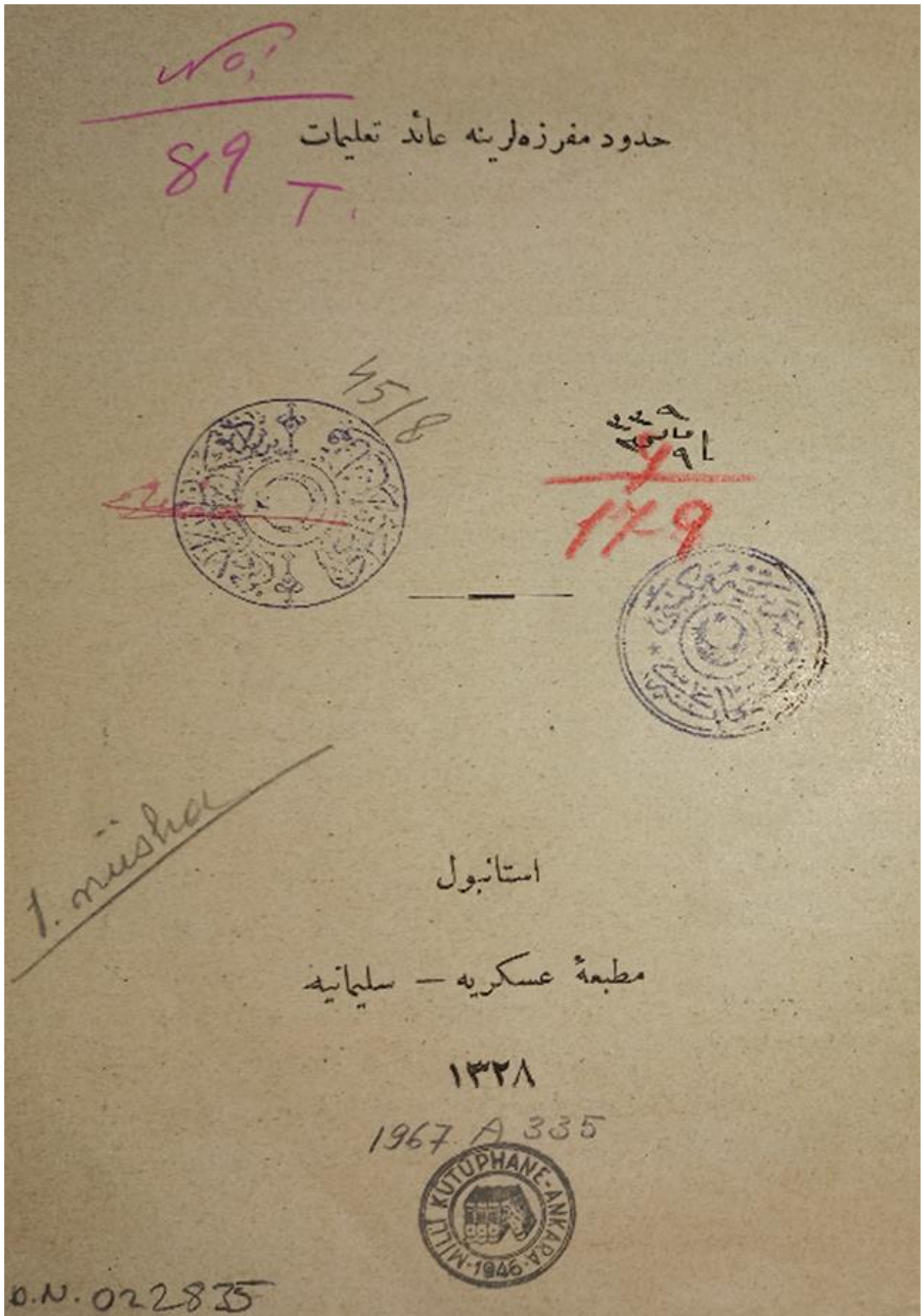
Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Alkan, M. (2013). Osmanlı Devleti'nde Akıncı Ocağı'nın sonu. *Gazi Akademik Bakış*, 7(13), 107-116.
- Altıok, F. (2019). *Serhad gazilerinin dünyası (16-17. yüzyıllarda Avrupa sınırlarında yaşam)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Sakarya.
- Armağan, A. (2011). Klasik dönemde Osmanlılarda devlet yönetim anlayışına dair bazı düşünceler. *Gazi Akademik Bakış*, 5(9), 139-156.
- Çavdar, T. (2013). *Türkiye'nin demokrasi tarihi (1839-1950)*. İmge Kitabevi.
- Deniz, T. (2020). "Sınırsız dünya" söylemleri altında sınırlar, sınır güvenliği ve sınır insanları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(44), 235-252.
- Devellioğlu, F. (2015). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Akaydın Kitabevi.
- Dönmez, G. (2010). *21. yüzyılda değişen sınır algısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. İstanbul.
- Efe, İ. (2015). *Orduda ıslahat ve ordu müfettişlikleri (1908-1920)* [Yayımlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Kayseri.
- Ekmekcioğlu, A. (2021). Sınırların kavramsal çerçevesinin incelenmesi ve sınıflandırılması. *Van YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 135-168.
- Emecen, F. M. (2009). *Osmanlı klasik çağında siyaset*. Timaş Yayınları.
- Engels, F. (2018). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni* (M. Tüzel, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erdoğan Özünlü, E. (2015). Akıncı Ocağına dair önemli bir kaynak: 625 numaralı Akıncı Defteri üzerine bazı düşünceler. *Belleten*, LXXIX (285), 473-500.
- Geçili, D. (2022). Osmanlı Devleti'nde askerî amaçlı kullanılan helyosyalar. *Harp Tarihi Dergisi*, 6, 95-116.
- Gümüşçü, O. (2010). Siyasi coğrafya açısından sınırlar ve tarihi süreç içinde Türkiye'de sınır kavramı. *Bilig*, 52, 79-104.
- Günel, K. (2002). *Coğrafyanın siyasal gücü*. Çantay Kitabevi.
- Hudud Müfrezelerine Ait Talimat. (1328/1912). Matbaa-i Askeriye – Süleymaniye. Millî Kütüphane, Yer Numarası: EHT 1967 A 335.
- İstanbulluoğlu, İ., & Emiroğlu, H. (2022). Sınır güvenliği mantığı. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 42, 223-249.
- Keleş, A. (2023). *II. Bayezid döneminde Osmanlı Devleti'nin batı sınırı ve bir serhad bölgesi olarak Bosna Sancağı* [Yayımlanmamış doktora tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Aksaray.
- Kılıç, O. (2012). Teşkilat ve işleyiş bakımında doğu hududundaki Osmanlı kaleleri ve mevacic defterleri. *OTAM*, 31, 87-128.
- Koday, A. (2001). *Osmanlı ordu teşkilâtında Akıncı Ocağı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Elâzığ.
- Korkut, C. (1970). *Siyasi coğrafya açısından devlet sınırları ve Türkiye'nin sınırları*. Karınca Matbaacılık ve Ticaret Koll. Şti.
- Mürsul, D. (2022). Siyasal söylemde sınırların meşrulaştırılması. *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 2(2), 1-17.
- Ortaylı, İ. (2004). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı*. İletişim Yayınları.
- Özbey, K. (2019). Modern Türkiye'de sınırlar ve sınırın sosyolojik inşası. *Sosyoloji Dergisi*, 40, 239-264.
- Özcan, A. (2009). Serhad kulu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 36, ss. 560-561). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, A. (2013). Yerli kulu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 43, ss. 484-485). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tekin, F. (2012). Sınırlar, bölgesel kimlikler ve ümmet tasavvuru. *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 157-175.
- Türkçe Sözlük* (2005). Türk Dil Kurumu.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).

Ek 1. Hudud Müfrezelerine Ait Talimat (Millî Kütüphane, Yer Numarası: EHT 1967 A 335)

Structured Abstract

Borders or frontiers that separate states from one another were not phenomena that existed in the earliest periods of history. The existence of borders was inconceivable in times when people did not live communally and were unable to produce and accumulate, even though they could meet some of their basic needs. The transition to communal living, along with the emergence of production and accumulation, necessitated not only the protection of individuals but also the guarding and control of certain areas. The drive for accumulation, protection and control laid the foundation for the concept of borders, much like many other phenomena. In agricultural societies, the most suitable external borders for states consisted of physical barriers that impeded crossing. Mountain ranges, rivers, swamps, and deserts became the natural boundaries of states established by agricultural societies because they were difficult to traverse and provided excellent defense. The borders set over these natural areas began to be delineated more precisely with the emergence of nation-states and technological advancements. The most significant change in this regard occurred in the 20th century. Until the 20th century, borders typically featured sparse guard towers and customs buildings at entry and exit points. However, in the 20th century, states began to implement more strict security measures along these dividing lines for national defense, security, preventing smuggling, controlling random migration, and health issues. The 20th century was also a period of development of the modern nation-state form and therefore, with the formation of nation-states, borders went from being imprecise, flexible structures to a rigid and militarized form that separated and restricted states from each other. The scientific developments that emerged during this period also had an impact on the issue. The Ottoman Empire was established in the late 13th century and continued to exist until the early 20th century. Despite its vast territories and the importance, it placed on borders, the Ottoman Empire did not have complete clarity regarding its boundaries during the classical period. The Ottoman Empire constructed fortresses along its borders for their protection. Border fortresses were densely populated with military personnel and exhibited a variety of military classes, so the maintenance of these fortresses was of great importance and military structures were established within them. During the classical period, the primary role in defending the borders was undertaken by "Akıncı Ocağı". However, "Akıncı Ocağı" began to weaken from the 16th century onwards. Although Akıncılar continued to exist until the end of the 17th century, they began to be replaced by the "serhad kulları" during this period. From the early 17th century, the increasing number of "serhad kulları" became the stationed troops along the borders. This military structure stationed along the borders continued to be important in the 18th and 19th centuries. During the 19th and 20th centuries, significant changes occurred in the Ottoman Empire's borders due to territorial losses. For this reason, efforts were made to better protect these borders and ensure safety and security there. During this period, in the second half of the 19th century, border commissars were established. In 1894, instruction was prepared for border commissioners and a regulation was drawn up in 1912. With these arrangements, border companies and detachments began to become more effective within the military organization on the borders in the early 20th century. During this period, while the Ottoman Empire was making arrangements in military matters, it also published an instruction document in 1912 indicating the duties and responsibilities of these border companies and detachments. Considering the situation of the border companies and detachments in the Ottoman Empire within the framework of the directive, it is evident that during this period, significant emphasis was placed on border security and decisions were made accordingly. According to the directive, in times of war, before the army completed its mobilization and started to carry out combat operations by building up masses, countermeasures were to be resorted to in this regard, as it would cause difficulties on various occasions. Actions would be taken to facilitate the operations to be carried out. As in times of peace, from the first day of mobilization, border companies and detachments were to perform important duties in the protection of the borders, covering the piles and surveillance and pursuit of the enemy. In this context, border companies and detachments were to function in the same way in times of peace. They were to prevent the activities of gangs from enemy states within the country and they were also to carry out activities on the enemy side and, when necessary, wreak havoc. Border companies and detachments, which would have an organizational structure within themselves, would make use of the Muslim population in the vicinity, if necessary, during their missions. In addition, they were to provide support and assistance to the civil servants in order to keep the agents who attempted to violate public order in a state of tranquility and were to be responsible for taking the necessary precautions. In addition to these duties, border companies and detachments would also carry out intelligence activities on the borders at usual times. In terms of intelligence, the information received from their superior commands and adjacent units, as well as news gathered through their own means, would serve as the intelligence source for the border companies and detachments. Army commandries would also provide the border companies and detachments with all available information and intelligence about the enemy. In this context, the border companies and detachments, which would interrogate individuals crossing over from the enemy side, would be informed about the situations occurring in those regions. They would also benefit from military personnel and civil administrators who spoke the enemy's language for intelligence gathering. Furthermore, the commanders of the companies and detachments tasked with crossing into enemy territory were to be chosen for their courage and audacity.